

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ САНКЦІЙ ЄС ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Ольга НІМЕРОВСЬКА

*асистентка кафедри міжнародного права, здобувачка наукового
ступеня доктора філософії зі спеціальності D8 Право
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Санкційна політика Європейського Союзу є одним із базових механізмів реагування на порушення норм міжнародного права, зокрема на акти агресії, порушення прав людини та загроз міжнародній безпеці. У контексті повномасштабної агресії проти України санкції ЄС набули безпрецедентного значення, перетворившись на важливий елемент міжнародного тиску та стримування.

Питання санкцій у міжнародному праві досліджуються в межах теорії міжнародної відповідальності держав, механізмів колективної безпеки та правового режиму обмежувальних заходів. Водночас специфіка санкцій ЄС як автономного правового інструменту та особливості їх імплементації в Україні залишаються недостатньо висвітленими у сучасній науці.

Санкції ЄС є інструментом спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, спрямованими на досягнення цілей міжнародної безпеки, підтримання миру та захисту прав людини. На відміну від санкцій, запроваджених у межах ООН, санкції ЄС мають автономний характер і базуються на рішеннях інституцій ЄС.

Санкційна політика Європейського Союзу постійно еволюціонує. Ранні європейські санкції часто передбачали дуже широкі заходи, наприклад, ембарго на імпорту з Аргентини у 1982 році після окупації цією країною Фолклендських островів. Однак занепокоєння щодо гуманітарних наслідків торговельного ембарго ООН проти Іраку в 1990-2003 роках призвело до переходу ЄС та ООН до більш цілеспрямованого підходу¹. Тому санкції ЄС спрямовані на те, щоб чинити максимальний вплив на осіб, відповідальних за протиправну поведінку, насамперед політичне та військове керівництво, водночас мінімізуючи негативні гуманітарні наслідки для цивільного населення, де це можливо.

¹ Russell, M. (2018). EU sanctions: A key foreign and security policy instrument. European Parliamentary Research Service, PE 621.870. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621870/EPRS_BRI\(2018\)621870_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621870/EPRS_BRI(2018)621870_EN.pdf)

Відповідно до Керівних принципів Ради ЄС щодо санкцій, обмежувальні заходи спрямовуються на осіб та організації, які визначені як відповідальні за те, що отримують вигоду, або підтримують політику чи дії, що призвели до рішення ЄС про введення санкцій. Такі цілеспрямовані заходи є ефективнішими, ніж невибіркові заходи, та мінімізують негативні наслідки для тих, хто не відповідає за таку політику та дії².

Конкретні застосовувані заходи залежать від цілей санкцій, що демонструє підхід ЄС до цілеспрямованих та диференційованих заходів реагування. Ці заходи охоплюють, серед іншого, заморожування коштів та економічних ресурсів, заборони на подорожі, ембарго на зброю, ембарго на обладнання, яке може бути використане для внутрішніх репресій, різні обмеження на експорт та імпорт, а також заборони на польоти³.

Санкції застосовуються за допомогою «чорного списку», до якого входять визначені особи та організації, перелічені в додатку до кожного режиму санкцій. Ці обмежувальні заходи не дозволяють підсанкційним суб'єктам переміщувати або використовувати свої активи, включно з банківськими рахунками, іншими фінансовими депозитами та фізичними активами, такими як нерухомість і судна, на території держав-членів ЄС. Крім того, банкам та операторам, зареєстрованим в ЄС, заборонено переказувати кошти на банківські рахунки, що належать особам, включеним до «чорного списку». Однак важливо зазначити, що ці заморожування не змінюють прав власності⁴.

Особливого значення санкційна політика ЄС набуває для України, яка в умовах збройної агресії виступає не лише об'єктом міжнародної підтримки, а й активним учасником санкційної координації. Імплементация санкцій ЄС у національну правову систему України здійснюється шляхом прийняття відповідних рішень Ради національної безпеки і оборони України, введених у дію указами Президента України, а також через гармонізацію законодавства із європейськими підходами. Важливою тенденцією є поступова синхронізація українських санкційних списків із санкційними режимами ЄС, що свідчить про поглиблення правової та політичної інтеграції. Водночас ефективність такої імплементации залежить від належного інституційного

² Honchar A. (2024). EU sanctions regulations: from proposal to enforcement. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/Economic-Theory-and-Law-2024-2-71-82.pdf>

³ Council of the European Union. (2018) URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5664-2018-INIT/en/pdf>

⁴ Portela, C., & Olsen, K. (2023). Implementation and monitoring of the EU sanctions' regimes, including recommendations to reinforce the EU's capacities to implement and monitor sanctions. Study, Directorate General for External Policies of the Union, PE 702.603. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/702603/EXPO_STU\(2023\)702603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/702603/EXPO_STU(2023)702603_EN.pdf)

забезпечення, прозорості процедур та здатності держави забезпечити реальне виконання запроваджених обмежувальних заходів.

У контексті євроінтеграції України важливим є масштаб імплементації *acquis* ЄС у сфері свободи, безпеки та правосуддя. За аналітичними оцінками, сформованими на основі досвіду держав-кандидатів, зокрема Сербії та Чорногорії, обсяг такого регулювання характеризується як «*extensive acquis*» та охоплює значну кількість нормативно-правових актів. Для України, відповідно до урядових планів адаптації законодавства та порівняльного аналізу, орієнтовний обсяг імплементації становить близько 110–140 директив, регламентів та рішень ЄС⁵.

Водночас важливо розрізнити механізми імплементації та адаптації права ЄС. Імплементація стосується передусім директив ЄС і передбачає їх впровадження у національне законодавство шляхом прийняття нових або внесення змін до чинних нормативно-правових актів з метою досягнення визначених результатів. Натомість адаптація полягає у приведенні національного законодавства у відповідність до регламентів ЄС, які містять безпосередньо застосовні та деталізовані правові норми.

Вказані процеси імплементації *acquis* ЄС безпосередньо пов'язані із санкційною політикою, оскільки значна частина правових актів у сфері свободи, безпеки та правосуддя стосується запобігання фінансовим злочинам, боротьби з відмиванням коштів та забезпечення ефективного застосування обмежувальних заходів. У цьому контексті санкції ЄС виступають не лише зовнішньополітичним інструментом, а й елементом внутрішнього правового порядку, що потребує належної імплементації на національному рівні. Для України це означає необхідність не лише формального запровадження санкційних режимів, але й створення ефективних механізмів їх реалізації, включаючи фінансовий моніторинг, міжвідомчу координацію та судовий контроль. Таким чином, імплементація санкцій ЄС є складовою ширшого процесу правової інтеграції України до простору свободи, безпеки та правосуддя Європейського Союзу.

⁵ Дослідницька служба Верховної Ради України. 2026. Інформаційна довідка щодо імплементації *core acquis* ЄС у сфері національної безпеки та правопорядку*. URL: